

Karta pracy(14) – II LO / chem.r – tlenowce (O, S)

Nazwisko i imię: .....

❖ Ogólna charakterystyka tlenowców:

- tlen jest gazem, pozostałe ciałami stałymi, siarka i selen są typowymi niemetalami, tellur wykazuje właściwości półmetaliczne, polon jest typowym metalem, wraz ze wzrostem liczby atomowej Z słabnie charakter niemetalu a wzrasta charakter metaliczny pierwiastków,
- największą elektroujemność posiada tlen (3,5), elektroujemność maleje wraz ze wzrostem liczby atomowej Z w grupie,
- powłoka walencyjna atomów tlenowców w stanie podstawowym: ns^2p^4 ,
- pierwiastki mogą przyjąć stopnie utlenienia: -II, IV, VI, siarka również -I w dwusiarczках H_2S_2 , FeS_2 z wyjątkiem tlenu, który z reguły przyjmuje stopień utlenienia -II (uwaga w nadtlenukach i dwusiarczках występuje **mostek tlenowy**: $-O-O-$ / **siarkowy**: $-S-S-$),
- wyjątki w stopniach utlenienia atomów tlenu w związkach:

nadtlenki	ponadnadtlenki	ozonki	fluorki tlenu	
-I	- 1/2	- 1/3	II	I
Na_2O_2 , H_2O_2	KO_2	KO_3	OF_2	O_2F_2

- siarkowce reagują z tlenem, produktami są tlenki(IV) i w obecności katalizatora tlenki(VI), tlenki wykazują charakter kwasowy, który maleje wraz ze wzrostem liczby atomowej Z ale rośnie wraz ze stopniem utlenienia danego pierwiastka:

wzrost charakteru kwasowego ↓	SO_2	SeO_2	TeO_2
	SO_3	SeO_3	TeO_3
	spadek charakteru kwasowego →		

- tlenowce z wodorem tworzą wodorki typu H_2E , które w roztworach wodnych dysocjują niecałkowicie, wykazując słaby charakter kwasowy: $H_2E + H_2O \leftrightarrow H_3O^+ + HE^-$

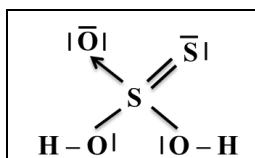
H_2O	H_2S	H_2Se	H_2Te
wzrost charakteru kwasowego →			

- w związkach z metalami (szczególnie z litowcami i magnezowcami) tworzą związki jonowe, w kryształach jonowych występują jako aniony: O^{2-} , S^{2-} , Se^{2-} , Te^{2-} , udział wiązań jonowych w tych związkach maleje wraz ze wzrostem liczby atomowej Z pierwiastka,

❖ Otrzymywanie siarki i tlenu, odmiany alotropowe:

- **siarka** występuje w stanie wolnym (siarka rodzima), do otrzymywania związków siarki na skalę przemysłową wykorzystuje się siarkowodór, piryt
- **tlen - skala przemysłowa:**
  - ✓ elektroliza wody, sumaryczne równanie elektrolizy: $2H_2O \rightarrow 2H_2 + O_2$, wodnych roztworów zasad (np. KOH), niektórych soli (np. NaCl, Na_2SO_4),
- **tlen – metody laboratoryjne** – termiczny rozkład niektórych soli, tlenku rtęci, katalityczny rozkład H_2O_2 :
  - ✓ $2HgO \rightarrow 2Hg + O_2$, $2KMnO_4 \rightarrow K_2MnO_4 + MnO_2 + O_2$, $2KClO_3 \rightarrow 2KCl + 3O_2$
  - ✓ $2H_2O_2 \rightarrow 2H_2O + O_2$ (kat. MnO_2)
  - ✓ utlenienie H_2O_2 : $5H_2O_2 + 2KMnO_4 + 3H_2SO_4 \rightarrow 5O_2 + 2MnSO_4 + K_2SO_4 + 8H_2O$
- **tlen występuje w dwóch odmianach alotropowych** / tlen cząsteczkowy O_2 i ozon O_3
  - ✓ ozon jest cząsteczką polarną, o budowie kątovej, 10-krotnie lepiej rozpuszcza się w wodzie niż tlen cząsteczkowy, zestalony lub skroplony ulega gwałtownemu rozkładowi po wstrząśnięciu lub potarciu,
  - ✓ ozon jest gazem toksycznym, bardzo aktywnym chemicznie, utlenia wiele związków: $Mn^{2+} \rightarrow MnO_2$; $H_2S \rightarrow SO_2$ lub H_2SO_4 ; $NH_3 \rightarrow NH_4NO_3$; $Ag \rightarrow Ag_2O$; $K \rightarrow KO_3$
  - ✓ ozon powstaje z tlenu cząsteczkowego pod wpływem promieniowania UV: $O_2 \rightarrow 2O$; $O_2 + O \rightarrow O_3$,
- **siarka tworzy odmiany alotropowe w stanie stałym i ciekłym:**
  - ✓ odmiany w stanie stałym / **siarka α - rombowa** (cząsteczki – pierścienie S_8), **siarka β – jednoskośna** (jasnożółte igielkowe kryształy), obie odmiany różnią się gęstością i T_f , wykazują podobną reaktywność chemiczną
  - ✓ siarka nie rozpuszcza się w wodzie, bardzo słabo w etanolu, bardzo dobrze rozpuszcza się w CS_2 .
- ❖ **Tlenowe kwasy siarkowe:**
- **H_2SO_3 – kwas siarkowy(IV)** - otrzymuje się przez roztwarzanie SO_2 w wodzie, jest to kwas słaby i nietrwały, posiada właściwości redukujące wobec silnych utleniaczy – $Cr_2O_7^{2-}$, MnO_4^- , I_2 :
  - ✓ $SO_2 + H_2O \rightarrow H_2SO_3$
  - ✓ $H_2SO_3 \rightarrow SO_2 \uparrow + H_2O$ (temp.)
  - ✓ $Na_2SO_3 + 2HCl \rightarrow 2NaCl + SO_2$
  - ✓ $H_2SO_3 + I_2 + H_2O \rightarrow H_2SO_4 + 2HI$ / reakcja $SO_2 + I_2 + 2H_2O \rightarrow H_2SO_4 + 2HI$ wykorzystywana jest do wykrywania śladowych ilości SO_2 w powietrzu oraz oznaczania zawartości wody w rozpuszczalnikach organicznych,

- **H₂SO₄ – kwas siarkowy(VI)** – otrzymuje się przez roztworzenie w wodzie SO₃ (roztwarza się bardzo trudno) w metodzie Ostwalda roztwarza się w stężonym H₂SO₄, powstaje oleum, które rozcieńcza się wodą,:
- $SO_3 + H_2SO_4 \rightarrow H_2S_2O_7$ lub $H_2SO_4 \cdot SO_3$; $H_2S_2O_7 + H_2O \rightarrow 2 H_2SO_4$; $SO_3 + H_2O \rightarrow H_2SO_4$
- ✓ kwas bardzo mocny o silnych właściwościach higroskopijnych,
- ✓ silny utleniacz, np. niektóre metale (np. Al, Fe, Cr) w kontakcie ze stężonym kwasem metale ulegają pasywacji pokrywają się cienką warstwą tlenków, (Ba, Sr) pokrywają się warstwą soli, stężony kwas roztwarza metale leżące za wodorem w szeregu napięciowym metali z wyjątkiem Au i Pt,
- $2 Al + 3 H_2SO_{4(stęż.)} \rightarrow Al_2O_3 + 3 SO_2 \uparrow + 3 H_2O$ / pasywacja
  - $Ba + 2 H_2SO_{4(stęż.)} \rightarrow BaSO_4 + SO_2 \uparrow + H_2O$ / pasywacja
  - $3 Fe + 4 H_2SO_{4(stęż./zimny)} \rightarrow Fe_3O_4 + 4 SO_2 \uparrow + 4 H_2O$ / pasywacja
  - $2 Bi + 6 H_2SO_{4(stęż.)} \rightarrow Bi_2(SO_4)_3 + 3 SO_2 \uparrow + 6 H_2O$ / roztwarzanie
  - $2 Fe + H_2SO_{4(stęż./gorący)} \rightarrow Fe_2(SO_4)_3 + 3 SO_2 \uparrow + 6 H_2O$ / roztwarzanie
- ✓ metale leżące przed wodorem w szeregu napięciowym metali ulegają roztworzeniu w rozcieńczonym kwasie,
- $2 Al + 3 H_2SO_{4(rozc.)} \rightarrow Al_2(SO_4)_3 + 3 H_2 \uparrow$ / roztwarzanie
  - $Fe + H_2SO_{4(rozc.)} \rightarrow FeSO_4 + H_2 \uparrow$ / roztwarzanie
- ✓ kwas słabo lotny, wypiera z soli kwasy bardziej lotne lub nietrwałe,
- $Na_2SO_3 + H_2SO_4 \rightarrow Na_2SO_4 + SO_2 \uparrow + H_2O$
  - $2 KCl + H_2SO_4 \rightarrow K_2SO_4 + 2 HCl \uparrow$
- **H₂S₂O₃ – kwas tiosiarkowy(VI)**:

- ✓ zawiera dwa atomy siarki na różnych stopniach utlenienia (*centralny* / VI, *terminalny* / -II), jest to kwas nietrwały ale tworzy trwałe sole, sole wykazują silne właściwości redukujące,
- ✓ w reakcji z kwasem chlorowodorowym tiosiarczan(VI) sodu ulega reakcji dysproporcjonowaniu / ulega rozkładowi na: S(s), SO_{2(g)} i H₂O(c)
- ✓ w reakcji z silnym utleniaczem (np. Cl₂) tiosiarczan(VI) sodu ulega utlenieniu do siarczanu(VI),
- ✓ tiosiarczan(VI) sodu otrzymuje się w reakcji: $Na_2SO_3 + S \rightarrow Na_2S_2O_3$

Zadania do samodzielnego wykonania w oparciu o informacje w karcie, podręcznik i inne materiały źródłowe

- 1 Katalitycznemu rozkładowi poddano 1 kg perhydrol (30% roztwór nadtlenu wodoru) zakwaszonym roztworem KMnO₄. Oblicz, jaką objętość (warunki normalne) zajmie tlen jeżeli reakcja zaszła z wydajnością 100% a reakcja przebiega wg. równania: $5 H_2O_2 + 2 KMnO_4 + 3 H_2SO_4 \rightarrow 5 O_2 + 2 MnSO_4 + K_2SO_4 + 8 H_2O$

Obliczenia:

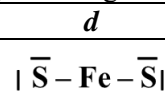
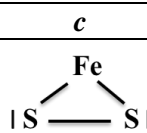
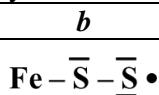
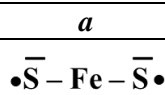
Odpowiedź:

- 2 Siarkowodor w stanie skroplonym ulega częściowej autodysocjacji / protolizie (tak jak w przypadku wody, amoniaku) wg. równania: $H_2S + H_2S \leftrightarrow H_3S^+ + HS^-$, w oparciu o teorię kwasów i zasad Brønsteda reagentom w równaniu protolizy wskaż sprzężone pary kwas / zasada.

I para sprzężona

II para sprzężona

- 3 Piryt – ruda żelaza, należy do soli z grupy, w których siarka przyjmuje stopień utlenienia – I, a żelazo przyjmuje stopień utlenienia II. Który z poniższych wzorów elektronowych Lewisa ilustruje prawidłowy wzór tego związku?

4	<p>Informacja do zadań: Siarczki (sole kwasu siarkowodorowego) można otrzymać następującymi metodami:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ reakcje syntezy z pierwiastków w podwyższonej temperaturze. ✓ reakcje wodnych roztworów soli siarczkowych z wodnymi roztworami soli innych metali pod warunkiem, że powstająca sól siarczkowa wytrąca się z roztworu – uprzywilejowanie reakcji strąceniowych. ✓ reakcje wodnych roztworów soli z kwasem siarkowodorowym pod warunkiem, że powstająca sól wytrąca się z roztworu (wyjątek Al_2S_3 i Cr_2S_3). ✓ reakcje redukcji siarczanów(VI) węglem, w której węgiel przyjmuje stopień utlenienia II w tlenku węgla(II). <p>Zapisz równania reakcji otrzymywania dwoma różnymi metodami (jeżeli w dobranej metodzie reakcja przebiega w roztworze wodnym – równanie jonowe i jonowe skrócone) otrzymywania (<u>skorzystaj z tabeli rozpuszczalności</u>):</p> <p>a) siarczku miedzi(II):</p> <p>.....,</p> <p>.....,</p> <p>.....,</p> <p>b) siarczku glinu:</p> <p>.....,</p> <p>.....,</p> <p>.....,</p> <p>c) siarczku srebra(I):</p> <p>.....,</p> <p>.....,</p> <p>.....,</p>
5	<p>Tiosiarczan(VI) wykazuje właściwości redukujące, metodą uproszczonego bilansu elektronowego dobierz współczynniki stechiometryczne w poniższych równaniach reakcji:</p> <p>$.. \text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3(\text{aq}) + .. \text{HCl}(\text{aq}) \rightarrow .. \text{S}(\text{s}) + .. \text{SO}_2(\text{aq}) + .. \text{H}_2\text{O}(\text{c}) + .. \text{NaCl}(\text{aq})$</p> <p><i>r. utlenienia</i></p> <p><i>r. redukcji</i></p> <p><i>pełne równanie</i></p> <p>$.. \text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3(\text{aq}) + .. \text{Cl}_2(\text{g}) + .. \text{H}_2\text{O}(\text{c}) \rightarrow .. \text{Na}_2\text{SO}_4(\text{aq}) + .. \text{HCl}(\text{aq})$</p> <p><i>r. utlenienia</i></p> <p><i>r. redukcji</i></p> <p><i>pełne równanie</i></p>
6	<p>Oblicz, ile dm^3 tlenku siarki(IV) / warunki normalne należy rozpuścić w 2 dm^3 roztworu wodorotlenku potasu o stężeniu 0,5 mol/dm^3 aby otrzymać:</p> <p>a) siarczan(IV) potasu</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>b) wodorosiarczan(IV) potasu</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

7	<p>Zapisz równania cząsteczkowe przemian chemicznych przedstawionych na poniższym chemografie / schemacie (uwzględnij konieczność dobrania drugiego substratu ewentualnie warunków reakcji: katalizator, temperatura).</p> <div style="text-align: center;"> </div> <p>a) ..... ,</p> <p>b) ..... ,</p> <p>c) ..... ,</p> <p>d) ..... ,</p> <p>e) ..... ,</p> <p>f) ..... ,</p> <p>g) ..... ,</p> <p>h) ..... ,</p> <p>i) ..... ,</p> <p>j) ..... ,</p> <p>k) ..... ,</p> <p>l) ..... ,</p> <p>m) ..... ,</p> <p>n) ..... ,</p>
8	<p>Tlenek siarki(VI) w wodzie rozpuszcza się bardzo powoli i bardzo słabo, w przemysłowej metodzie Ostwalda otrzymywania kwasu siarkowego tlenek siarki(VI) rozpuszcza się w stężonym kwasie siarkowym(VI), powstaje kwas disiarkowy(VI)- oleum $H_2S_2O_7$ lub $H_2SO_4 \cdot SO_3$, który następnie rozcieńcza się wodą. Oleum o stężeniu 20% jest umownie kwasem siarkowym(VI) o stężeniu 104,5%. W handlu sprzedawany jest kwas siarkowy o stężeniu 98%. Oblicz, w jakim stosunku objętościowym należy wymieszać 20% oleum z wodą aby otrzymać 98% roztwór kwasu siarkowego(VI).</p> <div style="border: 1px solid black; height: 150px; width: 100%;"></div>
9	<p>W poniższych równaniach jonowych dobierz współczynniki stechiometryczne i zapisz <u>równanie jonowe skrócone</u>:</p> <p>a) $.. Ag + .. H^+ + .. SO_4^{2-} \rightarrow .. Ag^+ + .. SO_4^{2-} + .. SO_2 + .. H_2O$ .....</p> <p>b) $.. Cu + .. H^+ + .. SO_4^{2-} \rightarrow .. Cu^{2+} + .. SO_4^{2-} + .. SO_2 + .. H_2O$ .....</p> <p>c) $.. Cr + .. H^+ + .. SO_4^{2-} \rightarrow .. Cr^{3+} + .. SO_4^{2-} + .. H_2$ .....</p> <p>d) $.. Zn + .. H^+ + .. SO_4^{2-} \rightarrow .. Zn^{2+} + .. SO_4^{2-} + .. H_2$ .....</p>